

УДК 347.921:347.64-053.5/6

Ілюпол Інна Михайлівна,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ МАЛОЛІТНІХ ЧИ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Постановка проблеми. Протягом багатьох років в Україні існує проблема порушення майнових і житлових прав дітей уразливих категорій. Діти які, в силу життєвих обставин, опинилися у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування стикаються з проблемою втрати або відсутністю власного житла чи майна й при досягненні повноліття або 23 років опиняються на вулиці.

Стан дослідження теми. Деякі аспекти даної проблематики були предметом дослідження таких науковців, як: О.І. Карпенко, О.О. Мордань, У.В. Романюк, І.А. Яніцька та ін. Крім того, варто відмітити, що протягом 2018 року було здійснено моніторингові візити до ЦСПРД, притулків для дітей служб у справах дітей, інтернатних закладів Дніпропетровської, Донецької, Закарпатської, Київської, Луганської, Одеської, Сумської, Харківської, Чернігівської областей під час яких було виявлено багато випадків порушення прав дітей [1, с. 44].

Метою статті є дослідження процесуальних особливостей представництва у суді інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Цивільне процесуальне законодавство України містить положення щодо якого органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи мають право звертатись до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, держав-

них або суспільних інтересів та приймати участь у таких справах (ч. 1 ст. 56 ЦПК України).

Участь в цивільному процесі осіб, перелік яких закріплений у ст. 56 ЦПК України відрізняється від участі представника (наприклад, адвоката) тим, що вони виступають у суді в інтересах іншої особи але від свого імені, виконуючи свої функціональні обов'язки. Конституційна реформа привнесла багато нового в розвиток судочинства, зокрема запровадивши «монополію адвокатів», чим дещо змінила сутність інституту представництва в цивільному судочинстві. Отже, на відміну від попередньої редакції ЦПК України, ч. 3 ст. 60 ЦПК України закріпила, що органи та інших осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, представляють у суді їх посадові особи і це у разі якщо такі органи та особи не є стороною чи третьою особою по справі. Участь посадових осіб у цивільному процесі вже відома судовій практиці, однак без віднесення їх до категорії осіб, які можуть бути представниками в суді.

Питання запобігання порушенням прав людини й досі залишається актуальним в нашій державі. Торгівля людьми, бездомність, жебракування, дитяча злочинність, жорстоке поводження та насильство в сім'ї, трудова експлуатація, шахрайні дії проти людей похилого віку та інвалідів (наприклад, незаконне відчуження майна), порушення прав малолітніх чи неповнолітніх осіб – це далеко не весь перелік правопорушень на сьогодні. Відтак злочини проти людини вимагають

ефективних заходів їх запобігання, а люди, які попали в скрутне становище потребують підтримки й захисту з боку держави.

Відтак, зупинимось на одному з таких важливих питань як судовий захист житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Станом на 1 січня 2018 року, за даними Міністерства соціальної політики України, кількість малолітніх та неповнолітніх осіб, які перебувають на обліку становить 71566 дітей, з них дітей-сиріт – 21587 осіб, і дітей, позбавлених батьківського піклування – 49979 осіб. Стаття 20 Конвенції про права дитини гарантує право державам-учасницям, відповідно до своїх національних законів, забезпечувати зміну догляду за дитиною, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення, шляхом направлення до відповідних установ по догляду за дітьми. Отже, відповідно до ст. 18 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» в Україні функціонують спеціальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Однак, за такими дітьми зберігається право на житло, в якому вони проживали з батьками або рідними до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (п. 3 ч. 1 ст. 247, п. 2 ч. 1 ст. 248 СК України, п. 3 ч. 3 ст. 71 ЖК України, ст. 32 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»).

Варто звернути увагу на те, що за даними Міністерства соціальної політики України, станом на кінець 2017 року в Україні кількість дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування нараховувала 70240 осіб, з них мають житло 47638 осіб, в тому числі на праві власності – 8036 дітей, на праві користування – 39602 особи, а не мають житла 22602 дитини.

І саме місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування за місцем знаходження житла дітей несуть відповідальність за збереження житла і повернення його дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Заходи щодо захисту майнових та житлових прав таких дітей здійснюють органи опіки та піклування (ст. 231 Закону України «Про охорону дитинства»). Крім того, відповідно до п. 57 Постанови КМУ від 24 вересня 2008 р. «Питання діяльності органів

опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» районна, районна у м. Києві та Севастополі держадміністрація, виконавчий орган міської, районної у місті (у разі утворення) ради, сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади за місцем знаходження майна забезпечує збереження майна дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і вживає заходів до встановлення опіки над майном. Рішення про встановлення опіки над майном приймається за місцем знаходження майна за поданням служби у справах дітей.

Так, наприклад 11 лютого 2019 р. Попаснянський районний суд Луганської області розглянув у судовому засіданні в порядку спрощеного позовного провадження цивільну справу за позовом Попаснянської міської ради в інтересах неповнолітньої дитини про визнання осіб такими, що втратили право користування житловим приміщенням. Заінтересованими особами по справі виступали виконавчий комітет Попаснянської міської ради та Служба у справах дітей Попаснянської райдержадміністрації. Позовну заяву мотивовано тим, що позивач, відповідно до договору купівлі-продажу № 1127 від 12.12.2018 р., посвідченого нотаріально державним нотаріусом Попаснянської державної нотаріальної контори Луганської області, став власником квартири, в якій після її продажу, залишилася зареєстрована колишня власниця (відповідач) та її малолітня дитина. Добровільно зніматися із реєстраційного обліку вона не бажає, що порушує права Попаснянської міської ради, як власника квартири. Вищевказана квартира була придбана Попаснянською міською радою для забезпечення житлом дитини-сироти. Після придбання квартири, йому було видано ордер на право зайняття жилого приміщення, що підтверджується корінцем ордеру на жиле приміщення № 7 від 21.12.2018 р., який видано виконавчим комітетом Попаснянської міської ради. Крім того, на виконання вимог законодавства, в інтересах дитини-сироти, Попаснянською міською радою було встановлено обтяження на вищевказану квартиру у вигляді тимчасової заборони на продаж квартири протягом 10 (десяти) років, що підтверджується витягом з ДРРП на нерухоме майно про реєстрацію обтяження № 149386250 від 13.12.2018 р.

Встановивши усі обставини справи та на підставі викладеного, керуючись ст. 15, 30, 71, 72, 78, 156 Житлового кодексу УРСР, ст. 12, 19, 30, 81, 89, 263-265, 273, 274, 279 ЦПК України, суд задовольнив позов Попаснянської міської ради

до відповідачів та визнав їх такими, що втратили право користування житловим приміщенням [2].

Однак, все ж таки особливої уваги потребують особи, які знаходяться в групі ризику щодо втрати житла або права на його користування через неналежне виконання службових обов'язків посадовими особами виконавчих органів, органів опіки та піклування, зловживання батьківськими та опікунськими правами, тощо. Наприклад, рішенням Марківського районного суду Луганської області від 16.05.2016 р. частково задоволений цивільний позов керівника Старобільської місцевої прокуратури Луганської області в інтересах неповнолітньої особи до Служби у справах дітей Марківської районної державної адміністрації Луганської області про зобов'язання вчинити певні дії, та зобов'язано сільську раду Марківського району Луганської області подати клопотання та документи необхідні для взяття на першочерговий квартирний облік неповнолітньої особи, як такої, що позбавлена батьківського піклування. Позов мотивований тим, що бабуся дитини, яка була призначена опікуном за станом здоров'я не була спроможна виконувати опікунські обов'язки, зокрема не вживала належні заходи щодо збереження нерухомого майна, внаслідок чого, відповідно до актів обстеження, стан житла визначено як незадовільний та таким, що потребує ремонту. Крім того, позивач наголошує на тому, що незважаючи на погіршення стану житла, посадовцями органу опіки та піклування сільської ради та служби у справах дітей заходи щодо поновлення житлових та майнових прав дитини не вжито [3].

Міністерство соціальної політики України, за результатами роботи у 2017 році щодо виконання основних напрямів запобігання бездомності проінформувала, що вживаються необхідні заходи щодо запобігання порушенням майнових та житлових прав вихованців інтернатних закладів. За звітний період (2017 р.) виявлено 12 випадків порушень житлових прав та 9 випадків порушень майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах.

Зокрема, в Донецькій області адміністраціями інтернатних навчальних закладів проведено низку заходів, спрямованих на відновлення майнових та житлових прав вихованців інтернатних закладів. Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах, житлові та майнові права яких відновлено, складає 17 осіб. У Миколаївській

області районними судами задоволено позови інтернатних закладів про визнання права власності дітей-сиріт на частку земельної ділянки [4].

Крім того варто прийняти до уваги інформацію Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про те, що в результаті моніторингових візитів у 2018 році було виявлено, що одним із актуальних питань щодо соціального захисту дітей є забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, житлом. У 2018 році з державного бюджету місцевим бюджетам виділено субвенцію на будівництво /капітальний ремонт/ реконструкцію малих групових будинків, будинків підтриманого проживання, будівництво/придбання житла для дитячих будинків сімейного типу, соціального житла для дітей-сиріт, дітей, осіб з їх числа. Але із зазначеної субвенції було виключено категорію дітей, позбавлених батьківського піклування (за статистикою 70% дітей становлять саме діти, позбавлені батьківського піклування), які як і діти-сироти за законодавством України мають такі самі права та державні гарантії. За результатами реагування Уповноваженого у додатку 7 Закону України № 2629-VIII від 23.11.2018 «Про Державний бюджет України на 2019 рік» змінено назву субвенції та доповнено категорією дітей, позбавлених батьківського піклування. Проте залишається проблема зняття з житлового обліку та забезпечення житлом осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування після досягнення ними 23-річного віку [1, с. 53].

Отже, ще один випадок бездіяльності органів державної влади встановлено постановою Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 15.07.2013 р. за адміністративним позовом особи до Олександрійської міської ради Кіровоградської області. Третьою особою в даній справі виступав директор дитячого будинку змішаного типу для дітей дошкільного та шкільного віку.

Свої позовні вимоги позивач обґрунтовує тим, що вона має правовий статус особи із числа дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 866 від 24 вересня 2008 р. Також такий правовий статус підтверджується рішеннями Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області по справі №2-3933-2005 від 07 червня 2005 р. та по справі № 2о-143-2010 від 14 липня 2010 р. та іншими відповідними документами. Позивач була залишена своєю матір'ю без наг-

ляду в холодній квартирі, без їжі і відповідного догляду. Деякий час проживала в школі-інтернаті м. Миргород, з 09 жовтня 2001 р. – проживала і виховувалась в дитячому центрі соціальної реабілітації «Джерело Життя» м. Олександрії, а з 18 березня 2003 р. проживала і виховувалась в дитячому будинку змішаного типу для дітей дошкільного та шкільного віку «Нове життя», а опікуном позивача був директор зазначеного дитячого будинку, який є третьою особою у даній справі. З досягненням позивачем повноліття, піклування було припинено в силу положень ст. 77 ЦК України. З 2005 р. позивач навчалась у Олександрійському політехнічному ліцеї, який закінчила. У 2009 р. вступила до Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий університет» та була тимчасово зареєстрована у гуртожитку цього навчального закладу. Після закінчення вищого навчального закладу, 31 травня 2012 р., зіткнулась з тим, що вона не має житла та фактично опинилась на вулиці. 24 грудня 2012 р. позивачем були направлені запити до Олександрійської міської ради, відповідно до яких, позивач просила надати відповідь, чи перебуває вона на квартирному обліку у Олександрійській міській раді Кіровоградської області та надати роз'яснення яким чином, можна скористатись своїм правом на забезпечення соціальним житлом. 06 лютого 2013 р. був отриманий лист-відповідь №2207 від 21 січня 2013 р. з Олександрійської міської ради Кіровоградської області, в якому позивачу було повідомлено, що її опікун, директор дитячого будинку змішаного типу для дітей дошкільного та шкільного віку «Нове життя» із заявою про постановлення позивача на квартирний облік та соціальний облік з метою забезпечення її після досягнення 18-ти років житлом, не звертався. Одночасно було

повідомлено, що на підставі ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» по досягненню позивачем 23 років вона втратила статус особи із числа дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Зазначене свідчить про те, що з вини опікуна та служби у справах дітей позивача було позбавлено права на житло. У зв'язку з чим, та задля поновлення свого порушеного права вона і звернулася до суду з даним позовом.

Суд задовольнив позов та зобов'язав Олександрійську міську раду Кіровоградської області поставити позивачку на квартирний облік, з урахуванням пільг встановлених для осіб з числа дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування [5].

Отже, ст. 4 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» гарантує представництво інтересів дітей в судах центральними органами виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, а також службами у справах дітей.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Враховуючи усе вищенаведене, зазначимо, що до представників органів та інших осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними або дієздатність яких обмежена можна віднести посадових осіб закладів охорони здоров'я, закладів для людей похилого віку, закладів для людей з особливими потребами тощо; осіб, в сім'ї яких проживає дитина, батьків-вихователів будинків сімейного типу, а також посадових осіб закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради з прав людини за 2018 рік. URL: <https://notorture.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/Report-2019.pdf>
2. Рішення Попаснянського районного суду Луганської області від 11.02.2019 р. Справа № 2/423/1603/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80131383>
3. Рішення Марківського районного суду Луганської області від 16.05.2016 р. Справа № 417/2101/16-Ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57687025>
4. Інформація про стан виконання Основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року URL: <https://www.msp.gov.ua/news/14747.html?PrintVersion>
5. Постанова Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 15.07.2013 р. Справа № 201/3133/13-А. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32493950>

Іліопол Інна Михайлівна

ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ МАЛОЛІТНІХ ЧИ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню процесуальних особливостей представництва у суді. Досліджено законодавче регулювання та судова практика стосовно питань представництва органів та осіб, яким законом надано право

звертатися до суду в інтересах інших осіб, а саме в інтересах дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ключові слова: цивільний процес, представництво в суді, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, неповнолітні особи, малолітні особи, житлові права.

Илипол Инна Михайловна

ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО ИНТЕРЕСОВ МАЛОЛЕТНИХ ИЛИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ЛИЦ ДОЛЖНОСТНЫМИ ЛИЦАМИ УЧРЕЖДЕНИЙ ДЛЯ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ЛИШЕННЫХ РОДИТЕЛЬСКОЙ ОПЕКИ

Статья посвящена исследованию процессуальных особенностей представительства в суде. Исследовано законодательное регулирование и судебная практика по вопросам представительства органов и лиц, которым законом предоставлено право обращения в суд в интересах других лиц, а именно в интересах детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки.

Ключевые слова: гражданский процесс, представительство в суде, дети-сироты, дети, лишенные родительской опеки, несовершеннолетние лица, малолетние лица, жилищные права.

Iliopol Inna

REPRESENTATION OF INTERESTS OF JUVENILES OR MINORS BY OFFICERS OF ORGANIZATIONS FOR CHILDREN-ORPHANS AND CHILDREN DEPRIVED OF PARENT CARE

The article is devoted to the study of the procedural features of representation in court. The legislative regulation and judicial practice on the representation of bodies and persons who are granted the right to appeal to the law in the interests of other persons, namely in the interests of orphans and children deprived of parental care, are examined.

For many years in Ukraine there has been a problem of violation of property and housing rights of children of vulnerable categories. Children who, due to life circumstances, ended up in institutions for orphans and children deprived of parental care, face the problem of loss or lack of their own housing or property and, when they reach the age of majority or 23 years old, find themselves on the street.

The issue of preventing human rights violations is still relevant in our country. Human trafficking, homelessness, begging, child crime, abuse and domestic violence, labor exploitation, fraudulent acts against elderly people and people with disabilities (for example, the illegal alienation of property), violation of the rights of minors or minors – this is not the whole list of offenses today. Consequently, crimes against a person require effective measures to prevent them, and people who find themselves in a difficult situation need the support and protection of the state.

The civil procedural legislation of Ukraine contains a provision under which state authorities, local governments, individuals and legal entities have the right to apply to the court with statements about the protection of the rights, freedoms and interests of others, state or public interests and take part in such cases.

Key words: civil process, representation in court, orphans, children deprived of parental care, minors, juveniles, housing rights.